

Nina Krstić

13. LIKOVNA KOLONIJA NAIVNE I MARGINALNE UMETNOSTI

Zlatibor, 15 – 22. avgust 2006.

U tradiciji kolonija otkrivamo da su bile ishodišta mnogim inicijativama, prethodnica mnogih visokih kreativnih dometa, čiji su koreni u averziji prema šablonima, konvenciji. Kao vid umeničkog druženja, izraz stalnog traganja za novim izvorima stvaralačkog, kolonije su odraz ne mirenja dostignutim, kreativno istrajavanje u pravcu zamišljenih ideala, izvor mnogih umetničkih reformi. Jedna od prvih kolonija organizovanih u svetu, slikarsko bratstvo Lukasbund osnovano je u Beču 1809. godine kao protest nastavi na Akademiji. U Evropi je sredinom 19. veka osnovan čitav niz umetničkih kolonija, uglavnom kao otpor prema industrijalizacijom obezvređenog ličnog doprinosa čoveka kao kreativne ličnosti. Jedan od osnivača kolonije, Teodor Ruso 1812–1867, nastanio se u okolini francuskog sela Barbizona, i svojim romantičarskim buntom protiv akademskih dogmi i rada u ateljeu, suprotstavio se klasicizmu, koji je tada dominirao francuskom likovnom scenom. Predvodnici ove kolonije, Kamij Koro i Fransoa Mile svojim opusima donose nove teorije o problemu svetlosti, kolorizmu i valerskom postupku. K.Koro pritom postaje vinovnik ranog plenerizma a F. Mile, koji je u Barbizon došao 1849, prvi put u pejzaž uvodi ljudsku figuru i postaje poeta tzv. ruralnog pejzaža. Udruživali su se tako u kolonije decenijama kroz vekove stvarajući raznih disciplina: arhitekti, vajari, slikari, dizajneri, istoričari umetnosti, teoretičari i drugi vizionari.

Učešće naivnih umetnika na likovnim kolonijama sa prostora

bivše Jugoslavije datira od 1964. godine, kada je u Strumici (Makedonija) organizovana likovna kolonija, na kojoj je, osim akademskih učestvovalo i dvadesetak naivnih umetnika: Janko Brašić, Dušan Jevtović, Milosav Jovanović, Mira Marinković, Budimir Rajković Linger itd. Prva kolonija koju je organizovao Muzej naivne umetnosti u Jagodini, 1984. bila je ujedno i jedna od prvih profesionalno organizovanih kolonija naivnih umetnika u Srbiji. Počev od Šeste likovne kolonije, održane 1994. godine, MNU poziva umetnike i iz drugih zemalja. Kroz proteklih dvanaest kolonija prošlo je preko 150 umetnika, a zbirka MNU selektivno obogaćena za preko 450 selektiranih dela (crteža, grafika, slika, skulptura). Više od dve decenije postojanja ove manifestacije svedoči o blagotvornom uticaju ovih susreta osmišljenih u vidu umetničkih radionica. Čitav je niz novih umetničkih inicijativa, eksperimenata ispoljavao veliki broj naivnih i umetnika marginalne umetnosti širom Evrope. S obzirom da su naivna i marginalna umetnost Srbije autentični, specifični vidovi neakadenskog likovnog izražavanja, stalne su i mene događanja unutar tako individualnih predstava. Veliki je broj novih autora, promena u izrazu onih koji pak decenijama rade, novih umetničkih vizura, pa je organizovanje povremenih asocijacija, udruživanja sa zajedničkom misijom, prava prilika da se neprestano bude u žiži događanja, kako bi se što kvalitetnije i preciznije nastavio kontinuitet istraživanja. Vremenom MNU je usavršavao metod rada na kolonijama sve u cilju efikasnije zaštite originalnih ostvarenja umetnika naivne i marginalne umetnosti.

Trinaesta likovna kolonija MNU (Zlatibor, 15–22. avgust 2006.) predstavlja vrlo uspešan pokušaj da se preispita a zatim i predstavi deo aktuelnih tendencija unutar stvaralaštva umetnika naivne i marginalne umetnosti, sa naših prostora i šire. Kolonija obuhvata umetnike različitih generacija i stilskog senzibiliteta iz Srbije, Mađarske, Bugarske, Italije. Među

učesnicima ima i svetskih klasika – Milosav Jovanović i Dušan Jevtović. Tu su i pripadnici druge generacije, koja je još uvek okosnica naivne umetnosti Srbije, umetnici koji već decenijama rade, učestvuju na gotovo svim manifestacijama naivne i marginalne umetnosti u zemlji i inostranstvu, dobitnici mnogobrojnih nagrada i priznanja, kao i jedan broj mladih umetnika koji su se na poslednjem, dvanaestom bijenalu naivne i marginalne umetnosti (u organizaciji MNU), istakli svojim delima. Neki od njih nosioci su i posebnih priznanja za izložena dela, koja se dodeljuju mladim umetnicima.

Koncepcija kolonije MNU je traganje za jedinstvenim primarnim instinktom koji je jedino moguće pronaći u delima neškolovanih umetnika izraženih intuitivnih opservacija, delima naivnih i marginalnih umetnika. Kompariranjem dela autora naive i marginalne umetnosti zapravo je istraživanje sličnosti i razlika paralelnim posmatranjem stvaralaštva autora različitih generacija i likovnih senzibiliteta. U rasponu koji pruža neposredan pristup bujne mašte umetnika, od jednostavne, naivne, pitoreskne poetičnosti do magičnih snoviđenja, fantazmagorija autsajdera u slobodnom zamahu rođene su nove ideje. Poseban izazov predstavljalo je iskustvo objedinjavanja višeslojnih umetničkih vidova u smislu registrovanja zajedničkih osobina oba stilska senzibiliteta uz duboko poštovanje autentičnih različitosti. Izbor učesnika ovogodišnje kolonije bio je: Barberien, Tomislav Blagojević, Gvido Vedovato, Dragica Gajić, Jure Grgin Miloš, Andrea Agi Dudaš, Dušan Jevtović, Ljubiša Jovanović Kene, Milosav Jovanović, Miroslav Jovanović Dalton, Ferenc Kalmar, Nada Kljajić, života Milanović, Dobrosav Milojević, Vožkan Morar, Desanka Petrov Morar, Dušanka Petrović, Saša Petrović Berdujac, Mirjana Popović Radović, Antonio Proto, Eva Ras, Rosen Rašev, Ilona Tot Gombkotone, Katalin Hajik Rafaine. Umetnici su imali potpunu slobodu izbora teme, materijala, ambijenta za slikanje, vajarje. Dobre vibracije među umetnicima prouzrokovale su harmoniju različitih iskustava između navedenih umetničkih senzibiliteta. Dela mladih umetnika, takođe odišu nekim novim umetničkim istinama; vankonvencionalna ona nagoveštavaju smernice kontinuiteta razvoja naivne i marginalne umetnosti kod nas.

Muzej naivne umetnosti u Jagodini je jedina ustanova koja se bavi sakupljanjem, proučavanjem, izlaganjem, publikovanjem i zaštitom dela kako naivne tako i marginalne umetnosti, koja na našim prostorima još uvek stidljivo, ali sve upornije pomalja svoje junake. Od svog osnivanja (1960. godine), MNU prati sve vidove naivne umetnosti u Srbiji i šire. Sticajem okolnosti, mnoga dela naivnih umetnika izdvajala su se i vitalno razlikovala dubinom kontemplacije, nekim sasvim autonomnim elementima, koji su ukazivali na drugačiji stvar-

alački duh. Registrovane i zaštićene po svim principima savremene muzeologije su tako i pojave drugačijih neakademske vidova stvaralaštva estetski vrlo intenzivnih u svojoj poruci – kao deo naivne umetnosti, jer se o marginalnoj umetnosti, umetnosti autsajdera na našim prostorima tek sporadično eksperimentisalo. Izuzev klasika Vojislava Jakića, koji slovi za našeg najznačajnijeg marginalca, čija dela krasi stalne postavke najvećih muzeja za marginalnu umetnost u svetu (Collection de l'Art brut, u Lozani itd.), istorija marginalne umetnosti kod nas se tek ispisuje. Revizijom zbirke MNU utvrdiće se npr. da mnoga najznačajnija ostvarenja velikana poput Save Sekulića, Ilije Bosilja ili Bogosava Živkovića sadrže osnovne karakteristike marginalne umetnosti. Još jedan dokaz da je često uzajamna preplitanja između ova dva stila nemoguće odvojeno proučavati, što u potpunosti čini jasnijom našu koncepciju kolonije.

Uvek nanovo fascinirani spoljašnjim svetom, naivni umetnici na ovogodišnjoj koloniji, zadivljuju svojim istraživačkim duhom. Idealizovne vizije stvarnosti odraz su instiktivnog, iskrenog, specifičnog opažanja sveta. Neki od umetnika ovoga puta nadrastaju svoj dosadašnji rad u smislu redukcije likovnih znakova, kojom je postignut viši stepen stilizacije. U njihovim originalnim ostvarenjima neprestano se nadmeću realno i irealno. Selektivnost ideja primenjena je sasvim spontano, nagonski, ponekad automatski, što bi bila i zajednička osobina kako umetnika naivne tako i marginalne umetnosti. Kosmički zakon ritma, energetska moć materije izražene u slici, skulpturi, kolažu, tekstu, čine vidljivim samo njihov svet. Od trivijalnog do uzvišenog, on je pun nesavršenosti kao stvaralačkog izazova, neobazrivo radoznalosti što predstavlja osnovnu izražajnu moć njihovih dela.

Autsajderi, umetnici art bruta – marginalci nastoje da učine vidljivim teško dokučive pejzaže svoje psihe. Dominantni motiv je amblem njihove podsvesti, najčešće isuviše subjektivan da bi se do kraja mogao dešifrovati. Linija, boja i forma čine da ih tek možemo nagovestiti. Za dela umetnika marginalne umetnosti teško da možemo utvrditi predispozicije konkretnog sadržaja. Njihova dela pulsiraju sirovom akcijom kojom se umetnik oslobađa određenog poriva. Nastaju hitro, bez cenzure razuma, često u jednom dahu poput izgovorene rečenice. Kao fantomi, večiti tragači za novim izvorima likovnih sloboda umetnici naivne i marginalne umetnosti, pokazali su svojim delima reakciju na rutinerstvo, šabloniziranje akademizma kao policije umetnosti. U zavisnosti od intelektualno – emotivnog naboja svakog od umetnika nastala su dela intenzivna, originalna, drugačija kao neko neposredno, iskonsko hodočašće nepoznatim dubinama emotivnog i misanog univerzuma.